

Asutawa Kogu

3. istungjärk. **Protokoll nr. 116 (19)**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 16. märtsil
1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi
Walges saalis.

Kokku on tulnud 96 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: peaminister **J. Tõnisson**, rahaminister **J. Kukk**, siseminister **A. Hellat**, riigikontrolöör **K. Einbund**.

P ä e w a k o r d :

1. Riigikontrollnõukogu liigete täiendaw walimine.

2. Määrus wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta 1 aasta peale — III lugemisel.

3. Seadusandliku komisjoni ettepanek — põhimõttelikult ära otsustada, kas ja missuguse komisjoni kätte anda piirituse ja wiina müügi seaduseelnõu.

4. Alkohooliliste ainete walmistamise, müügi ja tarwitamise seadus — keeluseaduse komisjoni ettepanek.

5. Awalikkude algkoolide seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Seljamaa**, pärast esimees **A. Rei**.

Sekretääri kohal abisekretäär **H. Raudsepp**.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **J. Seljamaa**: Awan Asutawa Kogu koosoleku. Päewakord on rahwasaadikutele kätte antud.

M. Kurs-Olesk (sd.): Ma palun päewakorda täiendada komisjonide täiendawate walimistega.

Juhataja **J. Seljamaa**: On esitatud üks ettepanek päewakorra-punktide kohta, nimelt täiendawad walimised komisjonidesse.

M. Kurs-Olesk (sd.): Panen ette walimisi esimeseks päewakorra-punktiks wõtta.

Juhataja **J. Seljamaa**: Rahwaselitaja **Kurs-Olesk**'i poolt on tehtud ettepanek wõtta päewakorda komisjoni täiendawad walimised esimese päewa-

korra-punktina. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

2. Teadaandmine muudatuste kohta Asutawa Kogu koosseisus. Enne kui päewakorra juurde asuda, on mul Asutawale Kogule teatada, et Asutawa Kogu liige **E. Kansman** oma wolitused maha on pannud. Tema asemele on kutsutud kandidaatide nimekirja järele sellest samast rühmast **Madis Käbin**.

3. Komisjoni täiendawad walimised. Esimene päewakorra-punkt oleks komisjoni täiendawad walimised. Juhatusel on esitatud järgmine teadaanne: „Eesti sotsiaaldemokraatlik tööliste partei teatab sellega Asutawa Kogu juhatusel, et tema Asutawa Kogu liikme **M. Raud**'i välisasjade komisjonist ära kutsub.“ Tehakse ettepanekuid uue kandidaadi ülesseadmiseks?

M. Kurs-Olesk (sd.): Panen ette walida Asutawa Kogu liige **Mihkel Martna**.

Juhataja **J. Seljamaa**: On ettepanek tulnud walida rhs. **M. Raud**'i asemele välisasjade komisjoni liikmeks akl. **Mihkel Martna**. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. **Mihkel Martna** välisasjade komisjoni liikmeks walitud.

4. Riigikontrollnõukogu täiendaw walimine. Järgmine päewakorra-punkt on riigikontrollnõukogu täiendaw walimine. Palun sekretääri riigikontrollnõukogu teadaanne ette lugeda.

Sekretäär **H. Raudsepp** (loeb): „Asutawa Kogu esimehele. Siinjuures riigikontrollnõukogu liigete, peakontrolööride **A. Kask**'i ja **K. Unt**'i teenistusest wabastamise raportidest ära kirju saates panen ette uuteks kandidaatideks **A. Kask**'i asemele — sõjawäe peakontrolööri abi **M. Kelder**'i ja **K. Unt**'i asemele.“

— tsiwiilosakonna peakontrolööri abi A. Meerits'i. Palun nimetatud kandidaadid Asutawale Kogule kinnitamiseks ette panna.“

Juhataja **J. Seljamaa**: Kas tehakse ettepanekut korra kohta? Ettepanekut ei ole. Harilikult on Asutaw Kogu Wabariigi Walitsuse korra järele riigikontrolööri awalikul hääletamisel ametisse kinnitanud. Ma panen ettepaneku hääletamisele. Kinnitamiseks on ette pandud A. Kask'i asemele sõjawäe peakontrolööri abi M. Kelder. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat kinnitatud. Teise riigikontrollnõukogu liikme K. Unt'i asemele on peakontrolööri poolt kandidaadiks ette pandud A. Meerits. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat kinnitatud.

**5. Määrus väike-
maapidajate ren-
dilepingute pikendami-
se kohta
1 aasta peale —
III lugemisel.**

Maaseaduse komisjoni aruandja **J. Wain** (loeb): Määrus väikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta 1 aasta peale.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu võetud.

Aruandja **J. Wain** (loeb): „§ 1. Maa rendilepingud, mis lõpewad käesolewa majandusaasta jooksul, ehk on warem lõppenud, kuid ajutise walitsuse 21. märtsi 1919. a. määrusega pikendatud, loetakse rentniku soowil uuendatuks kunni 1. maini 1920. a., nende maade kohta, mis 10. oktoobrini 1919. a. riigi omanduseks ei olnud, wõi mis Asutawa Kogu poolt 10. oktoobril 1919. a. wastu võetud maaseaduse põhjal riigile wõõrandamata jäänud, wälja arwatud koguduste maad, mis Wabariigi Walitsuse maareformi teostamise määruste § 39. koguduste korraldada jäetud, kui wäljarenditud maatüki põllu ja aia all olew osa ei ulata üle 5. tiinu, kui need lepingud on tehtud maatükkide kohta, mis wäljaspool linna piire, ja kui rendileandjal on teine niisamasuur ehk suurem maatükk enesel harida.“

Ma annaksin siia juurde seletuse, et märkus, mis wõeti § 1. ja § 2. juurde,

jääks ainult § 2. juurde. Sellega awaldaks ta esimese ja teise paragrahwi sisu, nii et mõte selle all ei kannataks.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1. wastu võetud.

Aruandja **J. Wain** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 2. ja 3.

§ 2. Rentnikkude-rahwawäelaste wõinende perekondade rendilepingud, mis lõpewad käesolewa majandusaasta jooksul ehk on warem lõppenud, kuid ajutise walitsuse 21. märtsi 1919. a. määrusega pikendatud, loetakse rentniku soowil uuendatuks kunni 1. maini 1921. a. nende maade kohta, mis 10. oktoobrini 1919. a. riigi omanduseks ei olnud, wõi mis Asutawa Kogu poolt 10. oktoobril 1919. a. wastu võetud maaseaduse põhjal riigile wõõrandamata jäänud, wälja arwatud koguduste maad, mis Wabariigi Walitsuse maareformi teostamise määruste § 39. koguduste korraldada jäetud, kui wäljarenditud maatükk ei ulata üle 50 tiinu, kui need lepingud on tehtud maatükkide kohta, mis wäljaspool linna piire.

Märkus. Käesolew määrus ei käi üksikute aast-aastalt wäljaantawate heinamaatükkide kohta, kui ka maatükkide kohta, mille peal asuwad tööstus- ehk äriettewõtted, kui wiimased rendi peabjektid sünnitawad.

§ 3. Soowi rendilepingu pikendamise kohta peab rentnik wallawalitsusele teatama hiljemalt 15. aprillil 1920. a. Wallawalitsus on kohustatud rendilepingu pikendamise soowi 7 päewa jooksul rendileandjale teatama.

Aruandja **J. Wain** (loeb): § 4. Pikendamata jääwad rendilepingud §§ 1. ja 2. nimetatud maatükkide kohta: a) kui rendileandja väikepõllupidaja rahwawäes on teeninud ehk teenib ja 1. mail 1920. a. maad ise tahab harima hakata; b) kui rendileandja oli maad wälja rentima sunnitud sellega, et perekonnaliige, poeg, mees wõi isa sõjawäkke astus, 1. mail 1920. a. aga maad ise tahab harima hakata; d) kui rentnik maasaamiseks soowi on awaldanud ja riigimaade wäljaandmise määruste põhjal tema soowile wastu on tulnud; e) kui rentnik wõi tema juures olew perekonnaliige wiinapõletamise ehk müümise pärast on seaduslikus korras karistatud.

Märkus. Rendilepingud maatükkide kohta, mille peal rentnikul oma majad, pikendatakse igal juhtumisel. Kui majaluse maa suuruse kohta lepingut ei ole, jäetakse maja alla $\frac{1}{4}$ tiinu.

H. Nurk (sd.): Mina kordan oma ettepanekut, mis ma teisel lugemisel tegin, nimelt, et § 4. punkt d välja jäetaks, sest kui ta sarnasel kujul vastu võetaks, nagu ta siin on, et kui rentnik maasaamiseks soovi on avaldanud, sest see ei ütle midagi ära, kas ja kuidas tema soovile saab vastu tuldud. Näiteks tuleb niisugune juhtumine, et inimene soovib maad saada, annab palwekirja sisse, palwekiri võetakse vastu ja ametasutuse poolt lubatakse temale maad, kuid see parandus peaks vastu võetama, mis kindlustaks, et inimene tõesti sel aastal maad saaks. Panen ette parandus järgmisel kujul vastu võtta: „§ 4. punkt d) kui rentnik riigimaadesaajate nimekirja enne 15. aprilli 1920. a. on üles võetud maa-seaduse § 20. põhjal.“

Juhataja J. Seljamaa: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja J. Wain: Ettepanija lõpetas oma ettepaneku kaitsemise sellega, et võimalus oleks maad saada, mina arwan aga, et see võimalus on olemas, ja et soovile on vastu tuldud, ja inimesele maad antud. Maa ei või faktiliselt antud olla, kui rendilepingu arutamine tuleb ja sellepärast võib maad saada alles veel 22. aprillil. Panen ette see täiendus tagasi lükata.

Juhataja J. Seljamaa: Rhs. Nurk'i poolt on ettepanek tehtud, et rentnik peab riigimaasaajate nimekirja enne 15. aprilli üles võetud olema maaseaduse § 20. põhjal. Komisjoni aruandja on selle paranduse vastu waielnud. Panen paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Rhs. Nurk'i ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Panen § 4. sel kujul hääletamisele, nagu ta komisjoni poolt on esitatud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 4. vastu võetud.

Aruandja J. Wain (loeb): § 5. Selle määruse § 1. nimetatud maa pikendatud lepingute järele määratakse rent kindlaks rendileandja ja rendilewõtja wahel kokkuleppe teel, misjuures rendilepingus ettenähtud rahalisi kohustusi,

wälja arwatud awalikud maksud, luba on kõrgendada:

a) kunni 5-kordse määrani, kui leping on tehtud enne 23. aprilli 1915. a.;

b) kunni 2-kordse määrani, kui leping on tehtud pärast 23. aprilli 1915. a., kuid enne 23. aprilli 1918. a.;

d) kunni 1½-kordse määrani, kui leping on tehtud pärast 23. aprilli 1918. a., kuid enne 23. aprilli 1919. a.

Märkus I. Rendi wäljaarwamise juures selle seaduse järele loetakse 1 rbl. = 1 mark.

Märkus II. Natuuras maksetaw rent kõrgendamise alla ei käi.

H. Nurk (sd.): Ma tegin läinud lugemisel ettepaneku rahakursi kohta ja aruandja ühines sellega, nimelt 1 rubla = 1 mark, 1 idarubla = 2 Eesti marka. Kas see on siin eksitus?

Aruandja J. Wain: See parandus peab sisse märgitud saama, 1 rubla = 1 mark, 1 idarubla = 2 Eesti marka.

J. Piiskar (sr.): Panen ette lugeda mitte Eesti marka, waid marka, sest misgused on need elmised margad?

Juhataja J. Seljamaa: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja J. Wain: See on redaktsiooniline parandus ja ma ühinen sellega.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 5. vastu võetud.

Aruandja J. Wain (loeb): § 6. Selie määruse § 2. nimetatud maa rendileandjatel on õigus käesolewa määrusega pikendatavates rendilepingutes rendihinda tõsta sama kõrgele, kui see Wabariigi Walitsuse poolt 28. jaanuaril 1920. a. wastuwõetud maareformi teostamise määruste §§ 87., 88., 90. ja 91. riigimaade rendi kohta ette nähtud on, maarendile juurde lisades: a) koha hoonete tarvitamise eest 25%, kui hooned täielikult rentniku kasutada, ja b) kohale kaasaantawa täie kütte eest 10% maarendi hinnast.

Märkus. On rentnikule hooned tarvitada antud teatud osas, ja saavad nad rendileandjalt ainult osa küttest, siis võib maarendile lisaprotsent ainult wastawas osas juurde arwatud saada.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 6. vastu võetud.

Aruandja J. Wain (loeb): § 7. Awalikud maksud rendilolewa maa pealt kannab rentnik.

J. Puss (sd.): Ma soowitan III lugemisel parandust selle paragrahwi kohta wäikse redaktsioonilise muutusega sisse wõtta: „Rahalised maksud maksab see lepinguosaline, kes selleks rendilepingu järele kohustatud on.“ Meie ei wõi ometi seadusega hakata inimeste oma wahel tehtud lepinguid muutma, kui inimesed kokku lepiksid, rendileandja ja rendilewõtja, et rentnik maksud kannab, siis on sellekohased tingimised loodud, kui aga omanik maksud kannab, siis on teised tingimised sellekohaselt loodud. Wõiks näite tuua: kui 1914. a. keskmise talu eest 200 marka renti makseti ja maksud omanik kandis, siis wõimaldame nüüd seda renti wiiekordseks tõsta, see on 1000 marka. Awalikke maksusid tuleks maksta umbes 500 marka, kokku 1500 marka. Kui aga rentnik maksud maksis, — siis oli rent wast 100 marka — nüüd tõuseks see maksudega kokku 1000 marka — seega wahe — 500 marka. Kui mõnel on talukoha peale kümme kond popsid ja hakkawad neid maksusid jaotama, siis on see töö maksusissenõudjatel asutustel, nagu maksuinspektorid ja wallawalitsused, wõimatu teha, sest puuduwad teated maawäärtuse kohta. Palun see parandus wastu wõtta.

E. Birkenberg (rhw.): § 7. on üks nähtud, et rentnik kannab awalikud maksud. Kui siin enne toonitati, et talukohal kümme wõi rohkem popsi on, siis peab ütleva, et seda Eestis küll ette ei tule. On aga Eestis talukohti 5-tiinulisi, mis sunnitud oldi olude tõttu ära rentima, kuna nüüd selle seaduse järele wõimalust ei ole talu kätte saada. Kui 1915. aastal keegi oli oma talu wälja andnud, kas terve inwentaariga ehk muidu, ei ole nüüd wõimalik enam talu enesel harida. Kui meie nüüd selle paragrahwi wastu wõtame ja ütleme, et awalikud maksud kannab rentnik, kes siis kannab need kohustused, mis talu peal lasuwad. Sel taluomanikul ei ole wõimalik kohustusi kanda, sest et ta oma majapidamist on pidanud ära häwitama, hobused ära andma jne. Teisel lugemisel tegi ma selle paranduse § 7. juurde, mis siin wastu ei wõetud. Nüüd kordan ma uuesti seda parandust ja panen ette, et § 7. wastu wõetaks järgmisel kujul: „Awalikud maksud ja kohustused rendilolewa maa eest

kannab rentnik.“ Meil Põhja-Eestis on wäga palju neid talusid, mis suuremad ei ole kui 5 tiinu ja on rendile antud ja rendileandjal ei ole wõimalik talu oma kätte wõtta, sest et tal selle tarwis majapidamist ei ole. Need on awalikud kohustused ja neid peaks tingimata rentnik kandma.

Juhataja J. Seljamaa: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja J. Wain: Nende kohustuste all, mis wõiksid olla, wõib ainult mõista kohustusi, mida omawalitsuse asutused maa peale panewad, ja kui nad kord juba kohustusi jagawad, siis ei ole karta, et mingisugused sekeldused tulewad, nagu rhs. Puss ütles. Ei ole tarwidust ka parandust siis paragrahwi üles wõtta, mis lühemal kujul on ette pandud, nimelt sisse wõtta „ja kohustused“. Põhimõttelikult ei muuda see parandus ju mitte midagi, kuid peab oletama ühte, et need kohustused wõiwad ükskord rendileandjale lepingus kasulikud olla ja teinekord jälle rendilewõtjale. Ja kõige õigem tee oleks, et neid kohustusi omawalitsuse asutused oma äranägemise järele ära jagawad. Ülekohut seal, kus omawalitsuse asutused korralikult töötawad, ei saaks kumbki pool kanda.

Juhataja J. Seljamaa: Esitatud on kaks ettepanekut. Rhs. Puss'i ettepanek: „Rahalised maksud rendilolewa maa pealt maksab see lepinguosaline, kes selleks rendilepingu järele kohustatud on.“ Rhs. Birkenberg'i ettepanek on § 7. juurde lisada sõnad „ja kohustused“. Esiteks tuleb hääletamisele rhs. Puss'i ettepanek. (Hääletatakse.) Rhs. Puss'i ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. (Hääletatakse.) Rhs. Birkenberg'i parandus on 38 häälega 34 wastu wastu wõetud.

Kodukorra järele tuleb terve määruseelnõu pärast III lugemist weel kord hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on määruseelnõu III lugemisel wastu wõetud.

Aruandja J. Wain: Teen ettepaneku tunnistada, et sel määrusel on edasi-lükkamatuse iseloom.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja **J. Wain**: Teen ettepaneku see määrus ilma redaktsiooni komisjoni andmata maksuma panna.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu võetud.

6. Seadusandliku komisjoni ettepanek — põhimõttelikult ära otsustada, kas ja missuguse komisjoni kätte anda piirituse ja wiina müügi seaduseelnõu.

H. Mets (sd.): Rahaministeeriumi poolt ette pandud piirituse walmistamise ja müügi seadus sellel kujul on rahwaesitajate seas peaaegu üksmeelset wasturääkimist leidnud. On selleks mitmesuguseid põhjendusi ette toodud. Esiteks ei ole loota, et kroonu wiinamüümise läbi saaks kaotada salawiinapõletamist ja joomist wõi kuidagi wiisi neid pahesid kõrvaldada. Ei ole ju loota, et rahaministeeriumil korda läheks kroonu wiina laimatele hulkadele niiwõrd kättesaadavaks teha, et salawiinapõletajad oma wabrikud tarwitajate puudusel sulguma peaksid. Edasi selgus, et rahwaesitajad selle juures, missugusesse komisjoni seda seadust anda, kahte gruppi erinesid. Ühelt poolt soowitati seadus anda uuesti komisjoni ümbertöötamiseks, toonitades, et ikkagi on tarwis wiina normeerimist ette wõtta, millega teatud tagajärgi kätte wõiks saada. Teine grupp tegi ettepaneku seadus tagasi lükata, et täielikku keeluseadust maksuma panna. Mõlemad ettepanekud on õige keerulised ja rasked otsustada. On kaaluwaid põhjusi nii ühel kui teisel poolel ette toodud. Mina arwan kõigist neist siin ettetoodud põhjustest hoolimata, et täielik keeluseadus tuleb läbi wiia. Karta on, et kui walitsus olewale wiinale weel mitmed lisakraanid oma poolt awab, sellega wiinajoomisele ainult hoogu antakse, ja see järgmisele parlamendile suureks takistuseks saaks, et täielikku keeluseadust läbi wiia ja maksuma panna. Minu arust on täiesti mõtteta wiinakraanisid awada selleks, et rahwast ikka rohkem ja rohkem jooma õpetada. See on ju kindel, et praegu, kus ainult alawäärtuslikku wiina saada, vähem joodakse, kui aga parem wiin rahwale kättesaadavaks tehtakse, õpiwad laiemad ringkonnad teda ka tarwitama, ja sellega kaswaks wiinatarwitajate hulk. Muidugi raskusi on selle seaduse elluwii-

mise juures; on neid, kes ütlewad, et keeluseadust raske maksuma panna on sellepärast, et praegu on prassimise ja lõbususe ajajärk ja kerge ei ole isikutel sarnastest wäiksetest maitsehuwidest lahkuda. Mina seda küll nii ei karda, tean aga seda, et meil küllalt usku ei ole selle seaduse enese sisse. Kardan, et just eesotsasolijad ei taha oma maitsehuwidest lahkuda. Ei taheta kõrgemates, peenemates kohtades, näiteks I järgu restoraanides jne. keeluseadusest teadagi, ja sellega kaob ka põhi alt ära lihtrahwa juurde minna ja nõuda, et nad ei jooks. Ei saa ikkagi seda moraali läbi wiia, et mis Jupiterile lubatud, see härjale keelatud on. Lihtnimene ütleb warsti: „Waadake, härrad, mis teil omal juhtub ja jätke meid rahule, ärge muretsege meie eest.“ Mina arwan, et meie ei jõua seda korraldust luua, mis keeluseaduse ellu wiiks, iseenesest tema nii raske ei ole. Siin on paaril korral toonitatud tööliste seisukohta wäljamaal alkoholi wastu wõitlemises, kuid puudutamata on jäetud siinamaale Eesti töölisel. Minul on kaunis laialised siledmed töölistega ja lubatagu mulle lühikeselt rääkida, kuidas Eesti töölisel alkoholi peale waatawad. Juba paarkümmend aastat tagasi, kui Eesti tööliste iseteadus alles arenemise algastmel oli, oli neil samane seisukoht, mis meie seltsimeestel wäljamaal. Eestkätt tarwis ära kaotada joomise põhjused, wainlist ja majanduslikku tasapinda tõsta ja katsuda selle juures iga juhtumist ära kasutada, et wiinajoomist takistada ja keeluseadust läbi wiia. Et alati püüda sarnaseid joogikombeid ära kaotada, nagu nad tööliste hulgas igasugustel juhtumistel, iseäranis wabrikutes tarwitusel olid, nagu palga juurdesaamise puhul, sündimispäewadel jne., wõi ka siis, kui ülemusele ja meistritele meeldida taheti ja seda meeldiwust wiina abil wõjta katsuti. Nüüd on sarnane seisukord muutunud, üldiselt on joomiswõimalus Wene walitsuse poolt wäljaantud keeluseaduse tagajärjel hästi kitsendatud. Joomine on sellega laialdas-tes ringkondades wähenenud, kuid töölisel on teistsugu waenlasega wõitlemas, — elukallidusega — nad peawad kõik jõu kokku wõtma, et majanduslikku seisukorda parandada, et kuidagi $\frac{1}{4}$ naela leiwale lisa saada ja ennast ning oma paljaksjääwat perekonda katta. Maatöölised, kes, nagu meie teame, omal ajal suured lärmitsejad õhtuti kõrtsis wiinaklaasi juures olid ja mõisahärra ja kubja ees aland-

likult mütsilotti näpu wahel hoidsid, ka nemad on praegu hoopis teiseks saanud, nad on praegu arenemas nii waimliselt, kui majanduslikult. Nad on ühisusi asutanud ja asutawad, praegu on Eesti wabariigis ligi sada maatöölise ühisust, 11.000 liikmega. Rõõmustawal wiisil on töölisteühisuste juhtimise oma kätte wõtnud maa intelligents, meie rahwawalgestajad-kooliõpetajad, ühes kohas koguni Wene usu waimulik. Seatakse sisse lugemistubasid, korraldatakse näitemängusid jne. Peetakse aru, kuidas raskest ajast üle saada. Kuid ma kardan, kui teie selle poolt hääletate, et jälle kroonuwiinakraanisid awada, siis raskendate teie tööliste organiseerimise tööd iseäranis maal. Töölised on endise aja ümbruskonna wili ja sellepärast hotawad nad sagedasti monopoolile ligidale. Awatakse nüüd uued monopooliallikad, siis tuleb tingimata ette sarnaseid nähtusi, et töölised lähewad oma juhtiwate jõududega, iseäranis kooliõpetajatega, wastolusse. Kooliõpetajad on õrnatundelised inimesed ja töölised wõiwad wintis peaga neid kergesti haawata. Kõike kokku wõttes toonitaksin siin mina, et keeluseadus saaks maksuma pandud. Kui seda ei tehta, siis saab rahwas jällegi tunda, kuidas oma witsad teda enast peksawad ja lõppude-lõpuks hakkab ta ise keeluseadust nõudma. See asi kujuneb umbes samal wiisil wälja, nagu läinud aastal wilja wabamüük. Igalpool nii töölise, kui ka talupidajate seas arwati, et wilja wabamüük wõib seisukorda parandada, kuid mõne kuu järele tuldi wastupidisele otsusele, nimelt nõuti wilja wabamüügi keeldu. Praegusele prassimisele oleks keeluseadus kõige paremaks wastukaaluks. Usun kindlasti, et pikaldane wiinasurm siin ei aita, waid ainult kahju toob. Weel tuleb seda silmas pidada, et kuskil ilmas ei ole saadud keeluseadust ilma ettewalmistusest ellu wiia. Wäljamaal kaitsewad sotsiaaldemokraadid karskust ja keeluseadust. 1895. aastal oli Rootsimaal 20.000 sotsiaaldemokraati karskusseltsi liikmeid. Samasugune on ka lugu teistes riikides. Kuid siiamaale ei ole Eesti töolisteklass weel karskust oma lipukirjaks wõtnud. See peaks aga igatahes sündima, sest sellest ei pääse meie mööda. Ei aita see, kui meie karskustegelasi fanaatikuteks hüüame ja ise käed süles hoiame, ning waatame, kuidas ümberingi juuakse. Meie peame ise tööle asuma. Ma arwan, et kõik need mõnitused, mis karskustegelaste kohta on teh-

tud, täiesti ilmaaegsed on. Meie esimesed karsklased ja karskusemõtte eest wõitlejad Kreutzwald, Jansen, Reiman, ei ole mitte sellest seisukohast wälja läinud, et omale mingisugust au wõi kasu saada, waid nad tundsid, et see töö tuleb ära teha ja kuna teisi inimesi ei olnud, siis tegidki. Usun, et karskuswõitlus tulewikus parema käigu saab, praegu on aga tarwis käed külge panna ja katsuda alkoholi mõju ära kaotada. Lõpuks tahtsin ma rääkida weel wilja raiskamise üle. Wiljaraiskamisi ei ole ainult seal, kus salawiina aetakse, praegu on weel mitmel teisel alal samasugused nähtused, näljastamised käsil, nii on õige laialt moes, et maad haritakse üles ainult oma jaoks. Ülejäänud maa jäetakse sööti ja ei olegi loota, et ilma iseäralikkude määrusteta teda üles haritakse. Mina tean, et joomine mitte nii üldine ei ole, nagu siin arwatakse. Kuid, kui meie monopooli sisse seame, siis on see ühele pahele teise pahe juurdepanemine. Kokku wõttes oleks minu seisukoht, et keeluseadus tuleks ellu wiia.

Juhataja **J. Seljamaa**: On sisse tulnud järgmine kirjalik ettepanek rahwaesitaja Johanson'i poolt: „Teen ettepaneku selles küsimuses kõnelejate üleskirjutamine lõpetada. Põhjendus — järjekorras on ootamas hulk seadusprojekte, muuhulgas algkoolide ja kinnitamise seadused. Keeluseaduse küsimust on poolt ja wastu juba mitmel koosolekul väga põhjalikult arutatud.“

Kõnelejatena on ennast kunni siiamani üles andnud rahwaesitajad J. Reinthal, M. Kurs-Olesk, Johanna Päts, A. Ratasepp, W. Ernits ja J. Ernesaks. Siseminister Hellat kõneles, et tema olla nimekirjas olnud, kuid üles tähendamata jäänud. Ma pean tähendama, et enne ettepanekut olid üles kirjutatud J. Reinthal, M. Kurs-Olesk, J. Piiskar ja siseminister Hellat. Pärast rahwaesitaja Johanson'i ettepanekut sain ma kirjalikult sõnasooximisi J. Ernesaks'i, A. Ratasepp'a, W. Ernits'i ja Johanna Päts'i poolt, kusjuures J. Ernesaks ja A. Ratasepp selgetawad, et nad oma sõnaõiguse rahwaesitajale üle annawad. Kõigepealt tuleb hääletamisele akl. Johanson'i ettepanek, kas praegust nimekirja kinni panna wõi mitte. Toonitan, et nimekirjas olid enne kinnipanemise ettepanekut A. Reinthal, M. Kurs-Olesk ja siseminister Hellat. Ettepaneku kohta on sõna rahwaesitajal Kuusner'il.

H. Kuusner (rhw.): Austatud Asutawa Kogu liikmed! Meil on siin üks põhjapanew küsimus ära otsustada. Siin on Asutawa Kogu liikmetest enamus, kes nii öelda keeluseaduse wastased on. Neil on kõik abinõud tarwitusele wõetud, kuid järeltus on see, et piinlikust küsimusest kuidagi üle ei saada ja põhjus on see, et seda küsimust püüti nii palju kui võimalik naeruwääriliseks teha, tema arutamise ajal võimalikult palju naerda, mitmesuguse käteplaksutamisega enamust soetada ja nõnda edasi ja kolmas abinõu oli see, et katsuti kõnesid võimalikult lühendada. Härra Johanson teab väga hästi, kuidas seda teha, tema tarwitab lehetoimetajana neid lühendusi väga rohkesti. Ei ole wist niisuguseid referaate enne meie Asutawa Kogu istumiste kohta ilmunud ajalehtedes, kui just keeluseaduse puhul, kus neid võimalikult sihilikult lühendati. Mina arwan, et niisugusest seisukorrast wõib aru saada ja et keeluseaduse puhul väga aktiivsed ollakse. Meil on nii põhipanewa küsimusega tegemist, mille eest nii palju wõideldud on, et Asutawal Kogul weel ehk kannatust jätkub selle asja arutamiseks. Meil ei ole mitte siin ei tea kui suuri ja huwitawaid kõnelejaid tarwis, waid neid, kes rohkem rahwa meeleolukohaselt kõnelewad, aga mitte partei seisukohast asja walgustajaid. Ma saan aru, et siin keeluseadust keeluseaduse wastased arutawad, sest härra Johanson on aktiivne keeluseaduse wastane ja ükski lugupeetud rahwaesitajatest ei saa seda salata. (K ä t e p l a g i n p a r e m a l p o o l j a k e s k e l.)

A. Weiler (töer.): Ma ei salga seda, et see küsimus suur ja tema arutamine väga tähtis on, kuid keegi ei saa ka seda salata, et seda küsimust nädalate kaupa arutatakse, ilma et seal midagi uut ette tuua oleks. Mina pean enese kohta isiklikult ütleva, et mina, enne nende keeluseaduse poolehoidjate kõnesid palju suurem keeluseaduse poolehoidja olin, kui praegu, (Üldine naer.) ja seda, mis rahwasaadik Kuusner arwab, et ei kuulata mitte hoolega, seda ei saa mitte ette heita, sest et kui rahwasaadik Kuusner kõnetoolis kõneleb, siis kuulatakse hoolega, isegi nii hoolega, et üks wahelhüüdmine teise peale järgneb ja ma ei usu, et inimesi olemas on, kes ilma põhjusega nii tähtsa küsimuse arutamist segaksid. Aga meie ei tohi ära unustada, et meie Asutawas Kogus palju tähtsamaid küsimusi

oleme arutanud, kui keeluseadus on, näiteks maaseaduse küsimus, mille esimene lugemine kolme koosolekuga lõpule wiidi. Kui meie keeluseaduse küsimust sarnases tempos edasi arutame ja ühed rahwasaadikud sõna teistele edasi annawad awansi näol, nagu näiteks siin lugupeetud rahwasaadik Ernits'ile, siis pean ma ütleva, sel teel meie kuigi kaugele edasi ei jõua, sest meie ei wiibi ju mitte mõnel karskuseltsi koosolekul wõi miitingul ja sellest ei tule midagi wälja, kui meie kõnetoolilt püüame üksteisele auke pähe raiuda, sest et meil igalühel on kindel seisukoht ja kindel teadmine üksikute eelnõude kohta. Ma kahtlen, et meie hulgas inimesi leidub, kes selle küsimuse kallale mitte täie tõsidusega asunud ei ole, aga kui meie seda arutamist nädalate kaupa edasi jätame, ilma et meil midagi uut juurde tuua oleks ehk midagi muudaksime, siis oleks see minu arwates ilmaaegne ajawiide ja takistaks töö kiirust, mille poole igaüks meie seast hoiab.

Juhataja J. Seljamaa: Selle ettepaneku kohta on sõnasoowijatena üles andnud rahwasaadikud Mihkel Martna ja Ernits. Sõna wõib saada ainult üks poolt ja teine wastu ja ma palun kõnelejaid omawahel kokku leppida. Wastu kõneleb rahwasaadik Ernits.

W. Ernits (sd.): Meil on siin tähtis küsimus arutada ja ma palun selle peale tähelpanu juhtida, et see mitte lühendatud ei saaks, nagu tahetakse teha, waid see pikendus wõib kesta kaks kunni kolm tundi. (W a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja J. Seljamaa: Et kõnelejale on antud kõigest 3 minutit aega, siis palun ma kõnelejat wahelhüüetega mitte segada, sest ma pean wahelhüüete aja ka kõne arwesse wõtma.

W. Ernits (sd.): Mis puutub eraldi minu kõnesse, siis on minul ametlikud teated selle kohta olemas, et selle arutamiseks kuluks kõigest pool wõi kõige rohkem kolmweerand tundi ära.

M. Martna (sd.): Austatud Asutawa Kogu liikmed! Ma pean ühe asjaolu peale tähelpanu juhtima, mida Asutawa Kogu liikmed Kuusner ja Ernits ära näiwad unustanud olewat: meie ei kõnele praegu mitte keeluseadusest enesest, waid komisjoni ettepanekust, missugusesse komisjoni nõndanimetatud monopooli seadust anda. Nõnda tuleb küsimus, kas kee-

luseadus wastu wõtta wõi tagasi lükata teiseks päewakorrale, ja kui ta jälle tuleb, siis wõib seltsimees Ernits oma statistika täielikult ette kanda. Nüüd aga paneksin kõikidele südame peale esialgsed läbirääkimised ära lõpetada, kunni keeluseaduse projekt jälle päewakorrale tuleb. (H. Kuusner, rhw.: See lan-geb ju ära!) Ma ütlen Teile, härra Kuusner, et kui Teie rohkem nõnda kõnelete, nagu Teile täna ja enne kõnele-site, siis on oodata, et Teil kuulajaid on, aga seda vähem wõidate Teile Asutawa Kogu liikmeid keeluseaduse poole. Pean seda ütleva mitte kui keeluseaduse was-tane, waid kui keeluseaduse poolehoidja, nagu ma seda ka ennem toonitasin. Oleks tõepoolest kasulik tänased läbirääkimised lõpetada ja sellepärast toetan rahwasaa-dik Johanson'i ettepanekut.

Juhataja **J. Seljamaa**: Sõna on tegelikult märkuseks rahwaesitajal Ernesaks'il.

J. Ernesaks (sd.): Et eksiawamisi ära hoida, mispärast sõna teistele rahwaesitajatele edasi on antud, nagu rahwaesitaja Weiler tähendas, pean ma seletama, miks ma seda ise tegin.

Olles ise alkoholi tarvitaja, tahaksin teada saada kõiki neid fakte ja põhjendusi, mis keeluseaduse kaitseks tuuakse, selle põhimõtte pärast tahtsin ma paremini rahwaesitajat Ernits'it kuulata.

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen rahwaesitaja Johanson'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

J. Reintal (rhw.): Keeluseadus on meil juba ligemale 6 aastat olemas (H. Kuusner, rhw.: Kus kohal?) Igalpool Eesti wabariigis. Sellega ei too keeluseadus iseenesest midagi uut. Oleks tarwis ainult seda seisukohta rewiderida, kas see keeluseadus on meile andnud soowitawaid tagajärgi, wõi kas wõib loota, et kui meie uue seaduse wälja anname, et meie siis tõesti midagi uut saame. Mina pean tunnistama, et mina omal ajal ka nende naiiwsete inimeste seas olin, kes arwasid, et kui keeluseadus maksma panna, siis lükkame joomisele riivi ette, inimesed ei saa enam wiina ja maailm on wagane. Kuid nüüd 6 aasta jooksul on mul wõimalik olnud tegelikult tähele panna, et keeluseaduse puhul on niipalju eitawaid nähtusi ilmsiks tulnud, et see

usu keeluseaduse mõju sisse on ära kaotanud. Minul ei ole usku, et meie seda tegelikult läbi wiia suudaksime, see läheb ainult paberil läbi. Ei ole usku, et see wiina produtseerimist vähendaks. Lubage, et ma oma usu kaotamist faktidega illustreerin.

Ma algan sellest ajast peale, kus keeluseadus esimest korda maksma pandi — suure sõja ajal. Sel ajal juhtusin ma seltsi eesotsas olema, kus just enne seda alkoholiga puhwet oli. Kui nüüd keeluseadus maksma pandi, ei olnud seltskon-nast kõik sellega muidugi mitte nõus, mille läbi õige palju kuritarwitusi sündis. Peab meelde tuletama, et esialgul Wene walitsuse ajal keeluseadusest üleastujaid riiklikkudeks kurjategijateks peeti, kelle järele sandarmid ühes nuuskuritega walwasid. Süüdlased wõeti wastutusele mitte üksi rahatrahwiga, waid oli karta, et maalt wälja saadetakse. Wäljasaatmine ei olnud aga mitte niisugune, nagu nüüd, kus muusikaga wiinamüüjad lahkuwad, waid siis tuli õige tihti Uurali taha minna. Seadusest üleastumiste ärahoidmiseks sai puhwetipidaja käest allkiri wõetud, teda trahwiga ähwardatud, et ta keeluseadust ei rikuks, kuid warsti selle järele selgus, et kelnerid wiina müüsid. Selle pahe ärahoidmiseks lasti meeskelnerid lahti ja wõeti naiskelnerid ametisse, arwates, et ega need ometi wiina müüa ei hakka. Siis aga selgus, et uksehoidjad wiina müüsid ja kui need jällegi omakord wastutusele wõeti, siis töid wõõrad wiina sisse ja ikka joodi. Seati mitmemeheline walwekord sisse, kuid ikkagi joodi; inimesed istuwad laudade taga ja warsti on näha, et nad joobnud on. Seda ometi inimestelt nõudma ei wõinud hakata, et nad teiste laudade taha joogiklaase nuusutama läheksid ja seda ei suuda ka alati tähele panna, kui kuuetaskust wõi saapasäärest wiinapudel wälja ilmub ja tüh-jaks juuakse. Seisukord oli wäljapääse-mata ja et sissekukkumist ära hoida, wõeti appi harjunud Wene wiisil paberid, millel kullid ja keisripildid peal. Nii on ta kogu aja olnud, ja kui meie waatame seda keeluseadust praeguse Eesti walitsuse ajal, siis paistawad needsamad pildid igaltpoolt silma. Üheltpoolt trahwitakse ja kiusatakse taga, kuid siiski juuakse ja juuakse, ja müüakse ja müüakse. See terwe keeluseaduse lugu on nagu jandiks muutunud, millest üleastumist kuritarwituseks ei loetagi. Nii tuleb terwe rida kurioosome ette. Et minul enesel oma

ametis õnnetuseks just väga palju keeluseaduse rikkujatega tegemist on, kuna ma pean wiinamüüjaid ja tegijaid karistama, siis tunnen ma rahwa arwamisi selles asjas kõige paremini. Ei öelda iialgi, et süüdi on, waid öeldakse: mul juhtus äpardus wõi õnnetus. Sissekukkumise peale waadatakse nagu Jumala õnnetuse peale.

Siis lubage, et weel mõne niisuguse kurioosumi peale alkoholi tagakiusamise alal tähelpanu juhin. Siin oli kord organiseeritud mingisugune wiinapõletamise wastu wõitlemise lentsalk. Need said kuulda, et maal ühe külamehe tütre pulmad tulewad ja et kodune õlu ka keelatud ainete hulgas oli, siis sõitsid mehed maale ja tõid 7 ankrut pulmaõlut ära. Aga imelikul kombel ükski nendest ankrutest ei tulnud terwelt linna, waid ankrud olid kõik tühjad. Protokollis seletatakse, et wärske õlu on kõik prundid pealt ära ajanud ja ankrud on tühjaks jooksnud. Enamalt jaolt tulewad kõik konfiskeeritud wiinanõud tühjalt linna. Ühe politseiametniku kantseleis märgati, et konfiskeeritud wiinapudelid, mida igas politseikantseleis alati terve laager on, ainult põhja peal natuke wiina sisaldasid. Kui selle nähtuse põhjust järele päriti, anti järgmine seletus: „No ega ma nii loll enam ole, — ükskord mina saadan siit täied pudelid linna wald wallalt, pärast lähen kohtu-uurija juurde, ja seal on pudelites natuke aga põhja peal weel, nüüd ma joon juba ise ära.“ Läänud sügisel oli juhtumine, et paar politseiametnikku wõtsid ühe wiinamüüja kinni tee peal, ja rahalist kontributsiooni wõttes wõtsid muist wiina ka ära ja lasksid ta siis ühe ankruga linna tulla, teel aga sattus mees uuesti kinni ja nii tuli see asi välja. Nii tekib sel pinnal terve rida kuritarwitusi ja see on seda rohkem wõimalik nüüd, kus üks osa ülesandjale wiinategija trahwist wõi konfiskeeritud warandusest antakse. Asi on nii, et näiteks külas tehakse koduõlut ometi igas peres ja nüüd tahetakse seda ära keelata, aga ometi arwan ma, ei tee seda keegi selgeks rahwale, et koduõlle tegemine kuritöö on, sest seda on isad ja isaisad mitmest põlwest teinud ja see on, nõnda öelda, üks meie rahwa pruuk. Pole ju ühtegi püha ja ei peeta ühtegi pidu ilma koduõlleta, ja kui nüüd minnakse konfiskeerima ja nende peale protokolle tegema, siis on igas peres süüdlasi leida ja kui ühes peres leitakse, seda wõib ka igas teises ja kolmandas niisama leida,

nii et meie juba $\frac{3}{4}$ rahwast kurjategijaks teeme. Kui seal nüüd sisse kukuwad üksikud inimesed, siis on need, kes ei oska nii osawasti enmast hoida, wõi olgu need, keda sealse korra järele walwajad iseäranis tahawad sisse tõmmata wõi kellel palju wihawaenlasi on, kuid igatahes üldist õiglustunnet ja seaduse austamist niisugune seisukord mitte ei kaswata. Arwatakse, et meil wõidakse trahwidega seda ära häwitada, nagu rahwasaadik Kuusner seda ütles — paneme kõik wiinategijad puid raiuma, et küll nad siis teawad ja wiinaajamise järele jätawad. Lubatagu mulle tuua mõned näited selle kohta, kui raske on seda puid raiuma panekut sagedasti läbi wiia. — Kuskil kukkusid sisse wiinaajamise pealt mees ja naine, kel 5 wäikest last oli. Mõlemad said kinni mõistetud, aga korraga mõlemaid kinni saata oli wõimatu — kes oleks lapsi kodus talitanud ja toitnud? Et sellest keerdsõlmest üle saada otsutati, et mees istub enne oma aja ära, siis läheb naine, aga selle aja sees, kui mees kinni istus — lugesin ma ajalehest — naine oli wiinaplaskudega Tallinnas kinni wõetud. Kuskil wallas on üks 18-aastane poiss, kes puujalaga ja see on kaks korda wiinategemise eest kinni istunud, — ma tahaksin teada, missugune puurainuja saab sellest. Siis on kuskil jälle keegi, kes oli soldatiks olnud ja kuskil saarel plahwatuse läbi jala kaotanud, kes jälle wiinaajamise pärast trahwitud ja jällegi üheks puurainumise kandidaadiks on. Praegu on üks eit Jüri kihelkonnast pikali maas haige, ja tüdart ei saa ka ära wiia, sest ei ole, kes haiget ema talitab. Ja kuskil teises kohas on juhtumine, et õde peaks kinni istuma minema, aga tal on nõdrameelne õde ja nüüd käiwad palumas wallawanem ja kohalik kirikuõpetaja, et kuidagi moodi seda asja lahendataks, et see nõdrameelne päris ilma järeelwaatuseta ei jääks. Niisuguseid nähtusi toob elu meile iga sammu peal ette. Need inimesed ei ole iseenesest loodud kurjategijateks, terve asi tuleb aga sellest, et üldse wiinawalmistust ja müüki mitte kuriteoks ei peeta, selle peale waatamata, et seda nii seletatakse. Siin ei saa midagi parata, elu läheb ikka oma rada edasi ja need inimesed, wõib olla, muudel oludel oleksid päris korralikud ja ausad, aga nüüd on kiusatus suur, sest see on väga kerge ja hea teenistus, mis wiinaajamise läbi awaneb ja nad lähewad ja riskeeriwad. Ja üks wiinategijate seletustest on see:

ma olen kuulnud, et sellega saab hästi teenida ja ma tahtsin teenida.

Siin wõttis wiinaajajate püüdmine iseäranis hoogu pärast seda, kui tuli uus määrus, mille järele, nagu ma juba tähendasin, ülesleidjale antakse üks osa trahwist ja konfiskeeritud kraamist. Siin, tõesti pean ma ütleva, sellel wõitlusel on tagajärgi olnud, kui mitte sel sihil, et wiina saada ei ole, seda on ikka endist moodi, aga ta on kallimaks läinud. Tallinna linnapolitsei oli isegi nii agar, et salkades ka maale sõitis ja seal puhastustööd tegi. Aga teisest küljest ütlen, ka Tallinnas tehti tööd, — ma tegin wäikese arwustiku ja leidsin, et Tallinnas jaanuarikuus wargapoisid elanikkudelt üle ühe miljoni eest nende warandust on ära wiinud. Webruarikuul jooksul on aga üle 500 tuhande eest warandusi ära wiidud — tähendab, kui korrakaitstjate tähelpanu täie jõuga ainult ühe asja peale on koondatud, seal töötawad teisel pool jälle kurjategijad lastiste kätega edasi. Keeluseadus ei ole meie rahwast mitte karskemaks teinud, waid tema on rohkem jooma õpetanud. (W a h e l h ü ü e: Ü l e m a d k i h i d!) Ei mitte ainult ülemad, waid kõik, maal ei olnud ialgi nii palju enne wiina. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t: M i s T e i e k õ n e l e t e t ü h j a!) See on fakt, seda ma olen näinud. (H. Kuusner, rhw.: O m a w o l i l i s e d t e a t e d!) Rahwasaadik Kuusner ei ole ise joojate hulgas olnud, ega tunnegi seda asja. (J. Temant, maal.: T e i e t u n n e t e s e d a a s j a?) Mina räägin ainult elukogemusi ja et sõjaajal ülepea palju kangemaid jooke tarwitusele on wõetud ja suuremad kwantumid, et suuremal wiisil neid tarwitatakse, see on fakt. Härra Kuusner tähendas siin teinekord nii pilgates, et kui wiinawabrikud lahti tehakse, siis wiimati ka õllewabrikud lahti tehakse teha. (H. Kuusner, rhw.: P a n g e l i k ö ö r i w a b r i k u d k a k ä i m a!) Ma ütlen, Teie seisukohast peaksite Teie ise selle poolt olema, ja kui Teie selle wastu waidlete, siis olete nagu maaliitlased, kes selle wastu olid, et puudewedu mitte adrasajandikkude pealt ei määratud, waid hobuste pealt, ja ka hulga parem oleks see karskuse seisukohalt, kui lahjemaid jookisid tarwitatakse. Sest ajast, kui õlu ära on, joowad inimesed kangemaid jooke ja on enam joowastanud ja alkoholi kahjulik mõju on suurem. Nii et karsklaste eneste seisukohalt peaks selle poolt oldama, et lahjemaid jooke juua

oleks. Härra Ernesaks ütles, et ülemad kihid joowad ikka edasi, ka keeluseaduse juures, aga alamatele peaks aiad ümber tehtud saama. Ei tea, kas töolisteklass tõesti nii wäeti on, keda ainult aiaga wõib kaitsta. Mina arwan, et need iseseiswad inimesed on ja igaüks iseennast kaitseb. Kui öeldakse, et üks klass nüüd ja edaspidigi muidugi joo, mispärast anda siis just nende marodööride hooleks seda sisetulekut, parem siis juba nendele tshetikiga anda, kes on burshui, siis läheb see raha wähemalt riigi kasuks. Ma arwan ülepea, et seda küsimust tunnetega ära otsustada ei saa, waid seal tuleb elu ja inimesi nii wõtta, kui nad on. 6 aastat on seks pikk aeg küll olnud, et meid õpetada. Nii soowitaw, kui keeluseadus iseenesest ka oleks, aga meil ei ole aparati, et seda seadust läbi wiia. Wõib olla, et peame ametnikkudelt iseäralikku karskusetsest nõudma, järewalwajate järel veel walwajad seadma, nii et lõpuks kuluks järewalwamiseks terve kari nuuskurid organiseerida. Kui keeluseaduse maksuma paneme uuendatult, siis ikkagi uudist tema midagi ei paku, elu saab oma rada muidugi minema, saab ka niisuguseid wastupidiseid kurioosume rohkem näha ja rohkem ette tulema. Lugu on ju niisugune, et kui korra rahwa seas see pahe on olemas, siis tuleb sellega ka rehkendada ja seda korraldada nimelt nõndawiisi, et see inimesele oma asjaks jääb, mis tema sööb wõi joo, kuid tema ei tohi mingisugusel tingimisel seltskonnale risuks olla ega seltskonna meeolelu rikkuda. Selle wastu tulewad kõige waljemad abinõud tarwitusele wõtta ja ma soowiksin ikkagi, et see seaduseelnõu, mida on rahaministerrium ette pannud, tuleks ühise läbikatsuse alla wõtta, muidugi mitte just sellel kujul, waid ühe wõi teistsuguse muudatusega. Sealjuures peab tähele panema teiste riikide kogemusi, mis läbi katsutud on sellel alal. Nüüd on küsimus siin arutamisele tulnud, missuguse komisjoni kätte seda seaduseelnõu anda. Mina seletan, et ükski komisjon praegu selleks kohane ei ole ja sellepärast arwan mina, kas ei oleks sündsam iseäralikku komisjoni selleks walida, nimelt kangete jookide eelnõu läbiwaatamiseks, ja ma panen ette 20-liikmelist komisjoni walida ja selle jagajaks kuus wõtta. Sellest komisjonist wõiwad osa wõtta samahästi keeluseaduse poolehoidjad, kui wastased ja ka selle kohta kahtlejad. Selles komisjonis wõib asja palju põhjalikumalt

läbi arutada ja sellepärast ei pruugi meil siin enam pikki waidlusi ette wõtta.

M. Kurs-Olesk (sd.): Kes on rohkem huwitatud keeluseaduse läbiwiimisest kui naised. Iga naine on sündinud keeluseaduse poolehoidjaks ja just naisterahwas on see, kes alkoholi tarwitamise tagajärjel kannatada saab. Kui meil võimalus oleks mingisugust nõiapeakatet omandada, mis meile võimaluse annaks waadata, missugune häda walitseb alkoholi tarwitajate perekondades, meie oleksime väga põrutatud sellest, mis meie näeksime. Meie näeksime lapsi, kes nutawad näljas purjus isa kõrwal, ja kuipalju hirmsam pilt on see, kui nad nutma peawad oma ema purjus nähes. Samuti näeksime meie naisi, kes wiletsad ja näljas on sellepärast, et mehed purjutawad. Naised sotsiaaldemokraadid on kõige suuremad keeluseaduse poolehoidjad, sel juhtumisel, kui alkoholi kui niisugusega tegemist on tehtud. Selle keeluseaduse eest wõitlemise juures tuleb aga ilmsiks kaasnähtusi, mis meid, naisi, imestama paneb, sellepärast et nende suurte keeluseaduse poolehoidjate juures liiga palju ühekülgisust täheldada wõib panna. Näiteks meie fanaatiline karsklane rahwaesitaja Kuusner, kes siin karskusest kõneles, mul ei ole midagi tema kõne sisu wastu, kuid ma tahtsin ainult öelda, et see rahwaesitaja oli seadusandlikus delegatsioonis, kui seal kosjakontoritest jutt oli, et need olemas on ja et nende pealt maksusid tuleks wõtta, leidis siis sõna selle jaoks, et niisuguseid... (L. Johanson, sd.: Et niisuguste järele tarwidus olewat.) et niisuguste järskude abinõudega ei tee teie inimesi mitte targaks. Seesama wäide, mis teil oli ühe küsimuse juures, seesama peaks teil ka nüüd olema. Et midagi teha saaks, uskusin sedasama ka omal ajal prostitutsiooni kohta. Kui meil rewolutsioon algas, oli meil seltskondlik organisatsioonidewaheline liit, kus ka sama küsimusi arutati. Mina sattusin sinna ainukese naisterahwana, ja kui meie seal selle küsimuse tõsiselt kaalumise alla wõtsime, et neid nõudeid täita, siis leidis üksainukene mees, kes mind toetas ja see oli meie peaminister Tõnisson. Kõik teised leidsid, et ei ole mitte otstarbekohane järskude murrangutega niisuguse asja juurde minna, waid seda peab järele kaaluma.

Kõiki neid pikki kõnesid siin kuulates jäi mulle meelde härra Kornel'i lause ja

see kõlas nii: nimelt keeluseaduse enese huwides ei soowi meie mitte, et praegu keeluseadus peale sunnitud saaks. Mina ei taha mitte kaua siin teid kinni pidada, ja ma olen ise selle poolt, et selle küsimuse üle läbirääkimised lõpetataks. Meil on ju see üldiselt teada, et inimesed, kes suured karskusetegelased on, osalt suured kahekeelsed on, awalikult räägitakse küll karskuseliikumise poolt, kuid siiski otsitakse neid kraadisid ja kohte, kust seda elutilgakest saada. Minu arwamine oleks nõnda, et see aasta katsuksime nüüd selle walitsuse projektiga õnne, kui meil see korda ei lähe, siis wõime ju selle üle uuesti rääkida, ega meid siis igawesti sellega ei köideta. Mina kui naine oleksin keeluseaduse läbiwiimise poolt, kuid tegelikus elus läbielatud pettumuste tagajärjel, mis niisuguste ettepanekute juures läbi olen elanud, hääletan ma keeluseaduse wastu.

Siseminister A. Hellat: Rahwasaadik härra Kuusner'i etteheited üllatasid mind päris rohkesti. Mina pean ütlemata, et Asutawa Kogu ja terwe meie rahwa auks on meie praegune otsustamine wõi arutamine kas keeluseadus maksma panna wõi jälle mõni muu süsteem sisse seada, sest ühest ja sellest samast rühmast räägiwad isikud poolt ja wastu, ja sellest wõin mina seda järeldada, et meil Asutawas Kogus ei ole ühtegi inimest, kes oleks alkoholi poolt. Peaküsimus seisab ainult selles, kuidas seda pahet kõrwaldada, kas keeluseadusega wõi mingisuguse teiste süsteemide loomisega. See on üks väga suur ja ütlemata rõomustaw tundemärk, mis igatahes Asutawale Kogule ja terwele meie rahwale suureks auks on, ja kõik wasturääkimised ja ülesastumised sünniwad teistel põhjustel ja igatahes mitte sellepärast, et keegi siin alkoholi poolt wõi ülepea joomise poolt oleks seisnud. See on üks raske küsimus ja piinlik küsimus just selle tõttu, et meil igasugune kindel arwustik puudub, puudub kindel alus, mille põhjal wõiks öelda, et seame keeluseaduse sisse, wõi jällegi meie anname wiinamüümise wabaks, siis on meil jällegi teistsugused tagajärjed. Paljud lähewad wälja oletusest, ja mina pean ütlemata, et mul ka mingisuguseid arwusid käepärast ei ole. Tuletame meelde seda aega, mis meil kodumaal enne sõda on maksnud, siis jääb niisugune mulje järele, nagu oleks tol korral palju rohkem joodud, kui praegusel

ajal. Tol korral olid trahterid joobnuid täis, arestimajades oli rohkesti isikuid, kes joowastuse seisukorras olid sinna wiidud. Uulitsatel liikus palju joobnud inimesi, kes poolsurnult sealt arestimajasse toimetati, ja mis iseäranis laupäewiti kõwasti täistuubitud olid, praegusel ajal on see arw märksa wähenenud. Nii-samuti peab ütlemä, et harwa laat mööda läks, kus kisklemist nügadega ette ei tulnud. Pidude peal sai rohkesti joodud, kuna praegu see ümberpöördu on. Üldine arwamine räägib küll sellele wastu, mis härra Reinthal ette tõi. Praegusel silmapilgul peaks küll joomine palju wähem olema, kui tol korral, kui keeluseadus mitte maksew ei olnud. Wõib olla, et see kõik on petlik, nimelt selle tõttu, et nüüd katsutakse seda salaja teha, kuid konstateerime ka seda, mis praegu olemas on. Wiinawabrikute arw ei ole maal mitte wäike. Omal ajal teati rääkida, et Tartu maakonnas 1.500 wiinawabrikut on. Mõni aeg tagasi teadis maakonnapolitsi öelda, et nüüd on ta 1.500 wiinawabrikut üles leidnud, aga jälle on 1.500 wiinawabrikut olemas (W. Ernits, sd.: 795!) Wirumaal tehakse igatahes agarasti tööd wiinapõletamise wastu ja ka joomise wastu. Seal on 1920. a. — 377 wiinawabrikut leitud. Mõni aeg tagasi käisin ma Saaremaal ja seal räägiti mulle, et Saaremaal wiinapõletamine ja wiinajoomine wäike on olnud, kuid nüüd wiimase ajal hakatakse ka Saaremaal wiina ajama. Igatahes wiinajoomine on maal kõwasti maad wõtnud ja kõige trahwimiste ja igasuguste abinõude peale waatamata ei ole edasi jõutud. Kuid mispärast waatleme meie suuri rahwahulke, waatame iseenese peale ja siin peab ütlemä, et see nähtus, mis meile wäga silmapaistew on, on kohutaw asi. Rahwaesitajatel on wäga hästi teada, et kõige suuremad rahwaesituse asutused ka mitte wiina poolest täiesti puhtad ei ole. Pidin Asutawa Kogu puhwetipidajaga mõne tõsise sõna kõnelema, kuid ei tea, kuidas seal praegu on. Wõite päris julged olla, et igal õhtul kõige paremasse wõõraste-majasse sisse astudes meie riigi esitajatest leiata, kes keelatud asja taga ametis on. (Üldine naer.) Kui suurt kisa tõstis „Estoonia“ kinnipanemine, ja ometi ei olnud „Estoonia“ sugugi mõõduandew Tallinnas, waid „Estoonia“ andis tooni üle terve maa. Just prowintsist heideti ette, et waadake, mispärast kiusatakse meid taga, kuna „Estoonia“ õitseb. Kui

„Estoonia“ esimest korda kinni pandi, siis heideti mulle ette, et „Estoonia“ ilma-aegu kinni sai pandud. Ometi pidi ta hoiatatud saama, joomine oli seal nii harilik, et puhwetiomanik ei wõinud arwata, et see keelatud on. (Naer.) Ma olin mõni aeg tagasi Tartus wangimajas, ja seal oli üks naisterahwas wiinamüü-mise pärast kinni ja tema heitis mulle ette, et kui meie walitsusest öeldakse, et meie walitsus demokraatlik olla, tööliste walitsus jne., siis on see päris wale. Restoraanid kauplewad awalikult, aga mind mõisteti kolmeks kuuks kinni. (Paremalt poolt: Õige!) Ma pean ütlemä, mul ei olnud selle peale midagi öelda, ma olin päris piinlikus seisukorras. (Wahel-hüüe: Õige!) Paneme tähele neid awalikke asutusi, mis wiina on wälja andnud, siis peab ütlemä, et teda wäga ohtralt jagatakse. Otstarbetest, milleks teda wälja on antud, ei wõi juttugi olla, waid see wäljaandmine sünnib niisugusel mõõdul, et see käega katsutaw on, et see mingisuguseks teiseks otstarbeks läheb. Kui meie wõtame arstideseisust, siis peab ütlemä, et nii ohtralt kirjutatakse retsepte wälja, et see meie arstiseisusele, kui tema oma seisuse kõrgusel seisaks, mitte suurt au ei teeks. 1917. aastal wõtsin arstid oma kontrolli alla. Kõik, kes konjakit wälja kirjutasid, need pidid politsei poolt luba saama. Mina uurisin neid mitte kui arst, aga küsisin lihtsalt inimese käest järele, mis tarwis retsept on kirjutatud, ja siis konstateerisin ma, et kõige wähem 75 kunni 80% retsepte oli walesti läbi lastud. Arstid tõstsid suurt kisa ja ütlesid, et mina kompetent ei ole ja mina otsustada ei wõi. Ma panin uurimise toime, mistarwis need retseptid wälja olid antud. Selle läbi oli wõimalus statistikat kokku seada, mida ma Wene arstideseltsile andsin. Kui jõulu ajal meil suur õnnetus oli, et walitsuse poolt sai üksikutele ametnikkudele kingitust lubatud, siis peab ütlemä, et piinlik tundmus oli nimekirjasid läbi waadata, kes seal seda piiritust tahtsid saada: seal oli naisterahwaid ja ka meesterahwaid, täiskaswanuid ja alaealisi. Kui ühele asutusele oli wälja antud, siis see asutuste ja isikute arw, kes teistega üheõiguslikud tahtsid olla, kaswas kohutawalt, lihtsalt tuli niisugune tundmus, et siin on tegemist tõepoolest kärbestega meepoti ümber. Asutawa Kogu liige härra Martna teadis juhtumist rääkida, et 1905. aastal piiritusewabriku tühjendamiseks said kogu ni elukutselised joodikud wahtideks

wälja pandud ja mehed tulid ka kainelt ära. Aga meie tallinnalased jutustawad 1917. a., kus nädalate kaupa wiinawabrikute kallale tormi joosti, kui seal wiina maha lasti. Wiinawabrikute ümber olid kuulipriksid üles seatud ja kuna siis kõige kindlamad ja karskemad mehed — „Rju-riku“ madrused — said sinna juurde seatud, et mahalastud wiina joomist ära hoida, siis lasid need ka ennast ära meelitada: madrused olid teisel päewal joo-
 nud olekus arestimajas. (W a h e l h ü ü e : O m a m e h e d j o o k s e w a d t o r m i ! N a e r.) See nähtus oli wõrastest mees-
 test, aga mis ma raudteelastest, ametnik-
 kudest, töolistest jne. rääkisin, käib omade
 kohta. Niisamuti on ju väga hästi teada,
 on awalik saladus, et sõjawäljal joomine
 mitte wäike ei ole. Kui sõdurid puhkusele
 lastakse, siis wõetakse nendelt sõna, et
 kui nad tagasi tulewad, siis tingimata pus-
 karit kaasa toowad. Meil on ju teada, et
 soomusrongi peal näiteks ja wõib olla ka
 üksikutes wäeosades oma puskariwabri-
 kud on. (W a h e l h ü ü e : K u u l e !) Kui
 kõiki seda arwesse wõtame, peab ütlemä,
 et pilt meie silmade ees lihtsalt kohutaw
 on. Aga siiski on meil keeluseadus mak-
 sew, kui ka härra Kuusner selle wastu
 waidleb. Kuid sellega ei rehkendata, kui-
 das ta ennast elus awaldab. See on õn-
 netus, et ta maksew on, sest ta on ainult
 paberi peale jäänud. Kui meie nüüd wõ-
 tame ja selle seaduse uuesti maksma pa-
 neme, siis ei too meie sellele uut juurde,
 peale tahtmise, et meie teda ikkagi ta-
 hame ellu wiia. Kuid meie peame olu-
 dega rehkendama. Meie peame needsa-
 mad inimesed ametisse panema, needsa-
 mad ametnikud peawad wõitlema alkoholi
 wastu, sest teisi saada ei ole. Asutawa
 Kogu liige härra Reinthal, niisama ka
 härra Kuusner eitawad keeluseadust sel-
 lepärast, et mitte küllalt puskari wastu
 ei wõidelda. Mina pean tähendama, et
 meie politsei ei ole mitte halwem asutus
 meie riigis. On puudused olemas polit-
 seil ja on oma suured puudused igaihes
 teises asutuses. Aga siiski pean ütlemä,
 et politsei rohkem wõi vähem on oma
 kohuseid täitnud. Tuleb rehkendada ras-
 kustega, millega puskari wastu wõitle-
 mine seotud. Politseikordnik, kui tema
 tõesti alkoholi wastu wõitleb, tuleb paari
 kuu pärast palwega, et wiige mind teise
 kohta üle, sest rohkem ma enam ei suuda
 wälja kannatada. Teda pannakse lihtsalt
 kohaliku seltskonna poolt boikoti alla, te-
 male ei anta mingisuguseid toidu- ja tar-

beaineid koha peal. Määratakse puskari-
 keetja warandus oksjoniteel müügile, siis
 on nii kui kokku räägitud, et oksjoni peal
 keegi midagi ei osta. Sinna juurde tuleb
 kordnikul weel isiklik mittejulgeolek, mis
 mõnel kohal harilik asi. Noh, ega teie ka
 ei wõi inimesi nii suure ohwrimeel-
 susega leida, ega neid, Jumal teab,
 kui palju ei ole. Ametikohuse täit-
 misel on piir olemas. Waadatakse
 joomise ülesandmise peale ju kui
 pahe peale. Oma kõnes Asutawa Kogu
 esimees tõi siin ette, et temale tuli paar
 sõpra wastu, kes paar seltersipudelit olid
 tühjendanud, aga Asutawa Kogu esimehel
 ei tulnud meeldegi, et neid inimesi üles
 anda. Oleks siin wargusega tegemist ol-
 nud, igatahes siis ei oleks tema mitte nii
 toimetanud. Ei taheta mitte nuuskur olla,
 et niisuguseid joodikuid wõi puskaripõle-
 tajaid üles anda. Kui teie uulitsa peal
 warga kinni peate, siis tuleb iga mees
 appi ja teie peate warast pealtwaatajate
 eest kaitsema, aga wõtke joodik kinni ja
 katsuge teda politseisse wiia, siis tulewad
 inimesed joodikule appi, et teda wabas-
 tada. Meie töötame niisugustes oludes,
 kus minu arusaamise järele nende raskus-
 tega tuleb rehkendada ja kainelt nende
 peale waadata. Toon teile tõenduse ette,
 näiteks sõjawäes, kuidas seal alkoholi
 wastu wõitlust peetakse. Pean tähen-
 dama, et nii karmilt, kui kindral Tõnis-
 son, ei ole ükski mees meil toimetanud,
 kui teda kodanlise wõimu tarwitamisega
 wõrrelda. Härra Tõnisson'i wõiks ees-
 kujuks wõtta, kui meil neid erakorralisi
 wõlutusi oleks, mis temal olemas on. Tema
 toimetab väga lihtsalt, ütleb käsutäitjale,
 olgu teil 10—20 protokollit siin wiina-
 keetjate üle, ja teie wõite kindel olla, et
 homme on 20 protokollit kohal ja isikud
 saawad trahwitud. Wõib arwata, et nii-
 wiisi suur awalik joomine ja wiinapõle-
 tamine Narwas täiesti lõpetatud on. Aga
 kui teie Narwa politseiametniku käest kü-
 site, et öelge kätt südame peale pannes,
 kas keegi wõiks weel Narwast wiina
 saada, siis ütleb ta, niipalju kui soowite.
 Kui ma wiimane kord Narwa sõitsin, siis
 oli just Wirumaal kinni wõetud üks salk
 inimesi, 25—30 hinge, wiinawabriku oma-
 nikke. See sündis kindral Tõnisson'i piir-
 konnas. Ja kui ma ei eksi, siis teatati,
 et külas kuueteistkümnest talust ainult
 ühel wiinawabrikut ei olnud. See on ise-
 sugune nähtus, ja kui seal nii karmid abi-
 nõud käsile wõetud, ja siiski puskari üle
 wõitu ei saa, siis peab selle peale tähen-

dama, et üksikud isikud, kes Wirumaal ja Narwas väga hästi alkoholi vastu wõidelnud, kui nad Tallinna jõudsid, olid neil otsekui tiiwad ära lõigatud, nad ütlevad, Tallinnas ei saa midagi ära teha. Siin on nii hullupööra kõiksugu autoriteetlikkudele isikutele kallale tungida, kellel niipalju poolehoidjaid, et isikud, kes Narwas alkoholi vastu wõtlevad, siin saamatud on ja neil mitte midagi peale ei ole hakata. Mina pidasin oma kohuseks nende raskuste peale Asutawa Kogu tähelpanu juhtida ja näidata, et wõtlemine keeluseaduse läbiwiimiseks ei ole mitte kerge asi. Härra peaminister arwas, et ehk oleks wõimalik küsimusest üle saada, kui meie asja rahwahääletamisele paneme; mina praegusel korral olen rahwahääletamise vastu, ma oletan, kui meie asja rahwahääletamisele paneme, siis meie rahwa seas kujuneb asi samuti, nagu Asutawas Kogus praegu; ükski ei ole alkoholi kui niisuguse poolt, waid küsimus seisab ainult selles, mis kasulik on, kas keeluseadus wõi mingisugune süsteem. Ja ega referendum ei ole weel kunagi ilmeksimata nähtus, isegi väga demokraatlikkude seaduste puhul on referendumid läbi kukkunud. Siin, kus lihtsalt otsustada tuleb riigil küsimus, mis nüüd kasulik on, mis on vähem pahe, kas keeluseadus wõi mingisugune teine süsteem, mina kahtlen, et rahwahääletamine rahuloldawa wastuse annab. Seda küsimust on juba mitu ja mitu korda arutatud, aga ometi jääb igauks oma arwamise juurde ja häälteenamus saab wiimati otsustajaks. Mina arwan tähele panna wõiwat, et praegu rahwa seast niipalju kirju just nende isikute poolt tuleb, kes kindlasti alkoholi vastu on, kes teda ise sugugi ei tarwita ja arwawad, et see on ükski pääsetee. Teistwiisi asjast üle ei saa, kui peame keeluseaduse muutma mitte sellepärast, et nendel alkohol kallis on, waid et nad teist teed ei leia. Minu arwamise järele on rahwa seas niisugune meeolu olemas, et meie keeluseadusega kaugemale ei saa — anname ta wabaks ja ma arwan, kui meie ta wabaks anname, on jällegi põhi loodud keeluseadusele — ega's meie ometi, Jumal teab, kui kauaks seda tee, ega see seadus niisugune pole, et meie teda, kui tarwis, muuta ei saa. (W a h e l h ü ü d e d: Ö i g e !)

(Juhatama hakkab esimees **A. Rei.**)

Anname wiinamüügi wabaks, anname monopooli wõi ükskõik mis süsteemi ja

las' rahwas näeb, mis tõepoolest parem on. See pahe ja kõik jõledus, mis joomine kaasa toob, mõjub ja ehk hakkab ta keeluseaduse järele karjuma; ma arwan, et siis saab palju suurem tagajärg olema, kui praegusel ajal, kus seisukord lihtsalt niisugune, et teie sunnite inimesi, et nad peawad keeluseaduse läbi wiima, peasjalikult ametnikke, mitte seltskonda, kes selles asjas osa ei wõta. Teie sunnite ametnikke lihtsalt tuuleweskitega wehk- lema, teete neid Don Quixote'ideks. Ma ei tea, kas niisugune Hispaania kangelaste sünnitamine ametnikkude seas walitsuse autoriteedi peale ei mõju, — arwan, et see küll nii on. (K i i d u a w a l d u s.)

Juhataja A. Rei: Edasi on sõna rhs. Piiskar'il, kuid pean teatama, et eksikombel rhs. Ernits nimetamata jäi. Rhs. Ernits awaldas läinud koosolekul soowi kõneleda, kuid palus nime järjekorra lõppu mahutada. Kuna läinud korral rhs. Seljamaa ei juhatanud, waid mina, siis ei teadnud ta sellest. Nii on siis sõna rhs. Piiskar'il, kes oma sõna rhs. Ernits'ile edasi annab — nii et rhs. Ernits 30 minutit wõib tarwitada. (Kõnetooli asub rhs. W. Ernits, sd. Paljud rahwaesitajad lahkuwad koosolekult.)

W. Ernits (sd.): Rhs. Jans tõi ette terve rea arwusid salawiinapõletamise kohta, mis näiwad liialdatud olewat. Tema arwates olewat Eesti wabariigis 14.000 salawiinapõletajat, kes kokku 300.000 puuda wilja ära põletawad ja 9 miljonit kraadi piiritust walmistawad. Kõigi nende suurte arwude lähtekohaks on rhs. Jans'i ütelse järele umbes 1000 salawiinapõletajat Tartumaal, keda politsei on üles leidnud. Arwustiku järele on neid 795, igatahes on rhs. Jans omale salawiinapõletamist kõige suuremal määral ette kujutanud ja samasuguse salawiinapõletus-idee terrori all näiwad paljud muudki olewat, nende hulgas koguni akl-ed Rei, Ast ja Martna, kuna teised sihilikult neid arwusid suurendawad. Siseministeeriumi arwustiku järele on kogu wabariigis tehtud salawiinamüügi ja -weo eest 815 protokollid ja piirituse- ja wiinawalmistamise eest 1878 protokollid, mölemi eest kokku Tallinna linnas 251 ja Harju maakonnas 1919.—1920. a. 377, kui weel puuduwad Wiru, Järwa ja Lääne maakonnad juurde arwata, wõiks see arw kunni 3500—3600 tõusta. Konfiskeeritud on ühtekokku 11 waati, 66³/₄ puuda,

6 pange, 17 ankrut, 22 nõu täit, 2 lassi, 1379¼ toopi, 241½ pudelit. Kõik toopides arvatud — 4950 toopi. Puuduwad maakonnad ja Tallinna linn juurde arwata, wõiks see arw olla umbes 10.000 toopi, muidugi on see ainult wäikene osa valmistatust, kuid kui ka seda mitukümmend korda suurendada, on see siiski kaugel miljonitest kraadidest. Trahwisid on määratud, niipalju kui teada, 3.064.775 marka, puuduwad maakonnad ja linnad juurde arvatud wõiks umbes 5.000.000 oletada. Karistusi on määratud kokku 115 aastat, 6 kuud, 3 nädalat ja 4 päewa. Puuduwad arwud juurde arwatud wõiks umbes 200 aastat arwata. Joobnud oleku pärast on kinni wõetud 337 inimest, peale selle 324 inimest ulakuse pärast, kus muidugi joomine oma osa etendas. Puuduwad maakonnad jällegi juurde arvatud wõiks 1000 joobnu kinniwõtmist oletada, mis aga teiste maadega wõrreldes wäike arw on. Soomes näiteks oli enne keeluseadust kogu maa kohta umbes 22.000 joomiskuritegu ja keeluseaduse ajal umbes 5000, kuna Soome rahwa arw umbes 2 korda suurem on kui Eesti oma. Ka Ameerikast ja Rootsist leidub arwustikke, kus üldse joomiskuritegusid rohkem esineb, kui Eestis sama rahwaarwu kohta. See tõendab muidugi, et meil politsei joomise kohta üldse õige härwa protokolle teeb ja et meil seda harilikuks asjaks peetakse. Teiselt poolt tõendatakse siiski, et meil joomist ikkagi wäga palju ei ole. Seda tõendawad ka arwud kuritegude kohta, mis otse joomise mõju all on sündinud. Neid on ette tulnud wabariigis väljaspool eramajasid 104, eramajades 29, puuduwate maakondade arwud juurde arwates saame umbes 160—170 juhtumist. Huwitaw on kõiki neid arwusid wõrrelda muu kuritegude arwustikuga. Politsei peawalitsuse arwustiku järele on 11 kuu jooksul sündinud 12.564 administratiiw määruste rikumist, — detsember juurde arwatud umbes 14.000. Wargusi on olnud 11 kuu jooksul 12.092, — detsember juurde arwatud umbes 13.000, peksmisi ja haawamisi 802, rööwimisi 384, riidlemisi ja ähwardusi 552, tapmisi 278, süütamisi 201, pealesõitmisi 28, wägistamisi 17, petmisi 250 — ühtekokku 26.133 kuritegu 11 kuuga. Detsembrikuu juurde arwatud oleks kõiki kuritegusid 28.500. Neist oleks umbes 1/7 alkoholi kuritegusid, kuna warguste arw üle kolmandiku tõuseks, nii ei ole salawiinapõletamine sugugi esime-

sel kohal kuritegudes. Wangimajades oli 24. weebruaril 1920. a. 2049 wangi, neist kõige rohkem 400 salawiinapõletamise eest. Prokuratuuris on läinud aastal läbi waadatud 148 wiinamüügi asja, Rakwere-Paide rahukogus 10. märtsist 1919. a. kunni 29. weebruarini 1920. a. 14 protsessi, Wiljandi-Pärnu rahukogus 1919.—1920. a. kokku 131 protsessi. Lähaksin edasi andmete juurde, mis kooliõpetajate ankeedist saadud. Neist on senni wastanud üle 1/6, umbes üle 270. Nende wastuste järele tuleb wäga palju salawiinapõletamist ja joomist ette 14 kooliringkonnas, palju 12, tublisti 22 — ühtekokku 46 kooliringkonda ehk 18%. Keskmiselt tuleb salawiinapõletamist ja joomist ette 79 kooliringkonnas 30% — wähe 53, wäga wähe 17 — kokku 71 kooliringkonnas 27%. Ei tule ette 38. kooliringkonnas, umbes 14%. Wastamata 37 — 13%. Salawiinapõletamise kohta ollakse jaatawas arwamises 29 kooliringkonnas, eitawas arwamises 28 kooliringkonnas, ükskõikses — 74 kooliringkonnas, mis tihti seda tähendab, et salawiinapõletamist üldse ei tunta. Üksikud otsused oleksid huwitawad, iseäranis selles mõttes, et nad näitaksid, kuipalju teadmatust meie rahwa hulgas salawiinapõletamise kohta leidub. Loen ainult mõned üksikud ette. Piiometsas Türi kihelkonnas juuakse wähem kui endistel aegadel, Wändras tõendatakse, et keeluseaduse tagajärjel joomine wähem olewat, Kaarmise koolis Kärla kihelkonnas waatab rahwas salawiinapõletamise ja joomise peale põlgtusega. Kõik tänawad Jumalat ja kiidawad tsaar Nikolai II, et see wiina kaotas. Mitmes kohas tehakse etteheiteid walitsusele. Hallingas Pärnu-Jakobi kihelkonnas Kallase algkoolis on karskuspühal järgmisi mõtteid koosolekul awaldatud, miks walitsus sihikindlalt alkoholi jookide wastu wõitlusele ei astu? Miks sõduritele nii ohtralt wiina wälja jagatakse ja purjus sõdurite peale kõõrdi waadatakse. Miks lastakse neid külast puskarit liinile wedada ja nende käest mitte ära ei wõeta, nagu sõdurid ise jutustawad. Undla wallakoolist Kadrina kihelkonnas wastatakse: kuuldub nurinat kergete trahwide üle walitsuse poolt puskarikeetjatele. Imastu algkoolist Kadrina kihelkonnas wastatakse: rahwas waatab salawiinapõletamise ja joomise peale peaaegu ükskõiksel, karistatuid kahetsetakse — öeldakse, riigiametnikud warastawad, wõtawad altkäemaksu ena-

masti kõik, pole ülekohus niisugusel korral oma kraamist wiina keeta. Audewäljal Risti kihelkonnas on üldine arwamine, et praeguste karistuste juures wõitlemine selle vastu asjata. Salawiinapõletajad ajawad oma äri päris awalikult, nagu ei oleks neil politsei poolt midagi karta. Põltsamaal nurisetakse karistuste pehmuse üle. Palugal Audru kihelkonnas on kuulda nurinat selle üle, et walitsus liig õrnalt wiinaajajatega ümber käib. Narwa-Jõesuus wastatakse, miks wõidelda, kui walitsus ise ei taha, — on harilik küsimine, ka lapsed küsisid seda. Weelikse koolist Saarde kihelkonnast wastatakse, et meil niisugust asja pole, siis ei wõi meie ka selle vastu otsustada, aga suurem hulk on selle vastu. Samadel põhjustel ollakse mujalgi ükskõikne küsimuse vastu, kuna küsimust ennast olemas ei ole.

On tehtud palju etteheiteid karsklastele, et nad on lasknud salawiinapõletamise ja joomise suureks kaswada, kuid kes arwesse wõtab sõja- ja rewolutsioonigaegseid olusid, leiab, et see etteheide ülekohtune on, puudus wõimalus karskustööd teha, kuna pealegi keeluseadus esialgu õige häid tagajärgi andis. See lühike aeg, mis nüüd on tehtud karskustööd, on andnud õige häid tagajärgi, mis tõendawad, et karskusmeelsust meie rahwa hulgas leidub. Sellest kõneleb kõigepealt 32% eitawaid otsuseid salawiinapõletamise kohta, sellest kõnelewad 75 resolutsiooni üle 12.340 inimese poolt. Läinud korral kandsin ma neist suurema osa ette. Täna esitan ainult ühe, kuna ta wõrdlemisi huwitaw on, näidates lihtsahwa arwamist keeluseaduse kohta. See on nimelt Kaarmise kooliõpilaste ja lastewanemate üldisel koosolekul Saaremaal 16. weebruaril 1920. a., kus järgmine otsus vastu wõeti: alkoholi mitmekülgselt kahjulikku mõju ja karskuse kasulikku kaastööd inimsoo edenemises, hariduses kiires edasijõudmises ja rahwa kultuuri tõstmise juures mitmekülgselt selgitades ja läbi arutades leidis koosolek, et alkoholiliste jookide tarwitamine täiesti kahjulik on igale üksikule inimesele ning kogu rahwa õnnetuks teeb ning kindel ja mõjuw abinõu alkoholi vastu wõitlemiseks on walitsuse keeld. Kui näiteks majaperemees warast oma majast eemale ei hoia, waid talle koguni täieliku wabaduse annab, majas pererahwa keskel ümber hulkuda lubab ja ütleb, et igaüks kaitsku oma warandust warga eest, siis on kin-

del ja päewaselge, et kõik selle pererahwa ja muidugi ka peremehe enda warandus warem wõi hiljem warga omaks saab. Kui riigiwalitsus, riigi peremees sellele kõige hirmsamale rahwa waranduse, kõige headuse häwitajale alkoholile oma riigis talituse wabaduse annab, siis on riigi, rahwa ja walitsuse enese päewad juba loetud ja kui mõjuw on walitsuse alkoholikeeld ja kui hõlpsasti wõib ta selle maksma panna, seda näitas terwele maailmale Wene tsaari alkoholikeeld, mis ilmasõja algul maksma pandi, mida isegi rumal ja alkoholiga läbiimbutatud Wene rahwas nii südamlikult rõõmupisaratega heaks ja ainsamaks Nikolai II kõlbuliseks tööks tänuga kiidab, ning mis meilgi mitmed perekonnad on õnnelikuks teinud. Seepärast, koosolek, oma järeletulewa soo head käekäiku kalliks pidades, tegi ühel häälel otsuseks: Saaremaa rahwaesitajatele Asutawa Kogu liigetele oma poolt kohuseks teha Asutawas Kogus tungiwalt nõuda, et wiina, piirituse ja wabrikuõlle joogikswalmistamine saaks walitsuse poolt jäädawalt ära keelatud ja koduõlle walmistamisele, mille praegune wiljapuudus siinses ringkonnas on seisma pannud, edaspidi kindel piir saaks pandud. Kui aga Asutaw Kogu seda rahwa nõudmist ei täida, siis on see rahwa tahtmisele wastutõtamine, ja wastutus ajaloo alkoholi hirmsate tagajärgede üle Eestis jääb Asutawa Kogu kanda.

On olemas peale selle üksikuid teateid selle kohta, kuipalju on kuskil karskusmeelseid inimesi olemas. Neid ei olewat sugugi 7 kooliringkonnas, wähe olewat neid 37, keskmiselt 10, palju 12 kooliringkonnas, see on 25% kooliringkonnadest. $\frac{3}{4}$ inimestest olewat karskusmeelseid kolmel korral, ühel korral 60—70%, kahel korral 100 inimest, ühel korral 150 inimest, ühel korral pea kõik, ühel korral terve kooliringkond. Kõige selgemalt karskusmeelsusest kõneleb aga uute karskusühingute asutamine. Tänewuse karskuspüha puhul on nimelt asutatud noorsoo karskusühinguid 32 — 1231 liikmega; wilistlaskogusid nende juurde 11 — 118 liikmega; kokku 43 seltsi 1349 liikmega. Kawatsusel on noorsoo karskusühinguid 24, wilistlaskogusid 6, harilikke karskusseltse 5—6 ümber. Wiimaseid oleks mitukümmend asutatud, kui meie oleksime karskusseltside normaalpõhikirja wälja saatnud, mida meie aga kahjuks ei teinud. Karskustunde anti kars-

kuspühal senniste teadete järele 672, 24.011 lapsele ja pandi koolides toime 94 koosolekut 5411 inimesele, väljaspool koole 30 koosolekut 4094 inimesele, ühtekokku 124 koosolekut 9505 inimesele, karskustunnid ka juurde arvatud 33.866 inimesele. On kahtlust avaldatud, kas need teated, mis kooliõpetajatelt saadud, küllalt usaldatavad on. Mina leian, et neid siiski teatawal määral usaldada võib, kuna õpetajatel samasugune normaalne mõistus on, nagu Asutawa Kogu liigetelgi ja kuna nad pealegi oma ümbriku elu sõrdlemisi hästi tunnewad. Nad woiwad ju eksida, joomist kas liig kõrgelt wõi liig madalalt hinnates, kuid need eksimised üles ja alla tasuwad endid ise wastastikku ära, nii et järele jääb kesk- arw. Muidugi, wastanud on ainult 1/6, kuid kui kõik wastusedki saadaks, siis suure- neksid kõik arwud umbes kuus korda ja protsendiline wahekord ei muutuks liig palju. Öeldakse, et kõik need arwamised on subjektiivsed, aga rhs. Jans'i ja teiste omad, ka need on subjektiivsed, kuid indiuiduaalselt subjektiivsed. Õpetajate arwamiste kokkuwõtetest saame aga kollektiiv-subjektiivse otsuse, mida juba tõsisemalt arwesse peab wõtma, kuna näiteks Asutaw Kogu ise sellesuguse kollektiiv-subjektiivsuse põhjal seadusi annab. See arwustik täielik ei ole ja karskusseltside keskoimkond tahabki korraldada täisarwustikku, mille kawa väljatöötamiseks ta kutsub osa wõtma ka parteide asemikud, et pärast ettehei- teid ei tehtaks arwustiku puudulikkusele wõi ühekülgsele.

Üldse on siin kõik kõnelejad esinenud karskuse huwides, olgugi monopooli soo- wiga. Mina leian, et see on karsklaste nime kurjasti tarwitamine. Salawiinapõ- letamisega hirmutamise on tuntud agitaa- siooni abinõu monopooli kasuks „kars- kuse huwides“, nagu nad ise ütlewad ja selles mõttes on koguni akl-ed Rei ja Ast läinud monopooli meeste rege wedama. Tähele pannes neid, kes monopooli poolt kõnelewad, tekib minus põhjendatud kahtlus, et nad siin ka pro domo mea, oma maja, oma eralõbude eest hoolt kan- nawad. Selle wäite tõenduseks on mul andmeid käepärast.

Mitmed kõnelejad on mõtet awalda- nud, et kui keeluseadus on senni halbu tagajärgi andnud, et siis temast ka tule- wikus asja ei wõi saada. Kuid siin peab arwesse wõtma seda, et kõik kuritege- wus on sõjaajal suurel määral kaswanud

ja kahaneb pärast sõda, samuti alkoholi süüteoiki. Täiesti ekslik on waade, mida on esitanud akl-ed Ast, Rei, Jans ja Martna — nimelt et praegune aeg ei olewat kohane keeluseaduse läbiwiimi- seks. Wiletsust olewat liig palju, kuid kas wiletsus selle läbi väheneb, kui tema põhjusi suurendatakse. Mulle pandi küsi- mine ette, missugune oleks aparaat, mil- lega keeluseadust wõidaks läbi wiia. Katsun selle peale lühidalt wastata. Kõi- gepealt on tarwis, et wastawates amet- kohtades täiskarskust peetaks ja et was- tutawad isikud täiskarsked oleksid. See nõuab aga muidugi neilt wäikest ohwrit, mida Asutawa Kogu liikmed waewalt tuua suudaksid. Teiseks nõuab see polit- sei ja kohtuwõimude poolt järjekindlust, kuid mitte drakoonilisi määrusi. Pole tar- wis ühtegi inimest maha lasta, nagu „Päewaleht“ awaldab, ega ka 100.000 trahwida. Kolmandaks on tarwis kogu- konnad karskustööle kutsuda, neid lasta seisukoht wõtta karskusküsimuses, kogu- kondlikud karskuswolinikud ametisse panna, salawiinapõletajatelt allkiri wõtta, et nad wiina ei põleta, neile hoiatusi teha jne. Karskus-, haridusseltsid ja noorsugu tuleb üles karskustööle wirgu- tada, mis töötab senniste kogemuste jä- rele wäga hästi korda minna ja sel kom- bel luua üldine karskussõbralik meeleolu, mis iseenesest juba salawiinapõletamise ja joomise wõimatuks teeb. Oma osa tähtsust on ka kaudsel karskustööl, spordil, haridustööl ja karskel lõbul. Kõiki neid abinõusid tarwitusele wõttes wõime julgesti keeluseaduse maksmata panna, teades, et seda ka peetakse. Weel seati üles küsimus, kust saada raha selle asemele, mida alkoholimonopool tooks? Katsun ka selle peale wastata. Kõigepealt wõiks kõiki maksusid wähe suurendada, millega mõnikümmend miljonit sisse tu- leks, ilma et see rahwale kuidagi wiisi kahju teeks. Teiseks wõib karske rah- was palju elawamalt, ettewõtlikumalt majanduselu kallal tegew olla, kuna ta tööjõud alkoholist halwamata on. See annaks mõnedkümmend, wõib olla pärast- poole sajadmiljonid rohkem sissetulekut kui monopooli aeg. Kolmandaks wõib keeluseaduse ajal wäljaminekutes kokku- hoidmist teha. Haigemajade peale kulub näiteks palju vähem, kui monopooli ajal, samuti wangimajade ülewõlpidamiseks ja waesusesse langenute eest hoolekandmi- seks. Ära jääksid ka alkoholimüügi kor- ralduse kulud. Peale selle wõidaks sis-

setulekuid saada piiritusmüügist tehnilisteks otstarbeteks ja väljaveoks. Kõik see annab igatahes võimaluse ausal kombel kokku seada riigi eelarwe, ilma et raha tarwitseks rahwa käest monopooli abil välja petta.

Juhataja A. Rei: Rhs. Ernits, Teie 30 minutit on läbi.

Sellega on käesolewa seaduseelnõu kohta ettepanek tehtud rhs. Lattik'u poolt, see seadus keeluseaduse komisjoni anda; teine ettepanek on rhs. Ast'i poolt, see seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni anda; kolmas ettepanek on rhs. Reinthal'i poolt, see seadus erikomisjoni anda, mille liikmete arwu jagajaks wõtta arw 6; peale selle on rhs. Ernits'i ettepanek, see seaduseelnõu rahwahääletamisele panna. Et aga rahwahääletamisele wõib minna ainult seadus, mis Asutawa Kogu poolt kolmandal lugemisel wastu woetud, siis ei wõi see ettepanek praegu hääletamisele tulla. Siis on rhs. Schulbach'i poolt ettepanek, see eelnõu tagasi lükata. Sellega on selle eelnõu kohta neli ettepanekut tehtud ja peale selle on weel ettepanek nimelise hääletamise kohta: „Nõuame nimelist hääletamist“. Alla kirjutanud Jaan Mets, A. Schulbach, M. Nõges, J. Päts. Nimeline hääletamine wõib toime pandud saada ainult siis, kui üks kolmandik liigestest seda nõuab.

W. Ernits (sd.): Wõtan oma ettepaneku tagasi, et käesolew seaduseelnõu rahwahääletamisele panna.

Juhataja A. Rei: Panen esiteks hääletamisele nõudmise, et nimeline hääletamine saaks toime pandud. (Hääletatakse.) Teatan, et nimelise hääletamise poolt on hääletanud 24, koosolijaid on üldse 94, sellega ei ole tarwilikku arwu saadud, mis wõimaldaks nimelist hääletamist ette wõtta. Edasi tuleb hääletamisele rhs. Schulbach'i ettepanek — seaduseelnõu tagasi lükata. See ettepanek eitab kõiki teisi ettepanekuid. Selle järele tuleksid hääletamisele rhs. Lattik'u ettepanek — anda käesolew seaduseelnõu keeluseaduse komisjoni, teiseks rhs. Ast'i ettepanek — anda seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni ja kolmandaks rhs. Reinthal'i ettepanek — anda see seaduseelnõu erikomisjoni. Esimesena panen hääletamisele rhs. Schulbach'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek

tagasi lükatud. Hääletamisele tulewad kolm paralleel-ettepanekut esiteks poolt. (Hääletatakse.) Teatan, et rhs. Lattik'u ettepanek — anda see seaduseelnõu keeluseaduse komisjoni — on saanud poolt 10 häält, rhs. Ast'i ettepanek — anda seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni — poolt 35 häält, rhs. Reinthal'i ettepanek — anda seaduseelnõu erikomisjoni kätte, mille jagajaks oleks 6 — poolt 23 häält. Ükski ettepanek pole absoluutset enamust saanud, sellepärast tulewad nad hääletamisele uuesti poolt ja wastu selles järjekorras, nagu nad hääli said. (Hääletatakse.) Teatan, et rhs. Ast'i ettepanek — anda eelnõu rahaasjanduse komisjoni — on saanud poolt 39 ja wastu 30 häält; teised ettepanekud on hääli saanud rohkem wastu kui poolt. Seega on rhs. Ast'i ettepanek wastu woetud. Tehakse ettepanekuid tähtaja kohta komisjonis?

H. Nurk (sd.): 7 päewa.

Juhataja A. Rei: On ettepanek tehtud 7 päewa. Tehakse teistsuguseid ettepanekuid?

K. Ast (sd.): Teen ettepaneku komisjonile aega anda niipalju, kuipalju seda faktiliselt tööde tarwis läheb.

Juhataja A. Rei: Panen hääletamisele esiteks kas komisjonile määrata tähtaega wõi mitte. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud tähtaega mitte määrata.

7. Alkohooliliste jookide walmistamise, müügi ja tarwitamise seadus — päewakorral.

K. Wirma (sd.): Teen ettepaneku, see seadus anda materjalina rahaasjanduse komisjonile.

W. Ernits (sd.): See on õieti lisandus § 3. juurde ja rahaasjanduse komisjonil ei ole sellega midagi tegemist. Ta mingi seda tööd tegema, mis temasse puutub.

Juhataja A. Rei: Rhs. Wirma poolt on ettepanek tehtud seadus alkohooliliste ainete müügi kohta anda materjalina rahaasjanduse komisjoni läbiwaatamiseks, see tähendab, et see seaduseelnõu praegu arutamisele ei tule. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu woetud.

tud. Sellega on järgmine päewakorrapunkt awalikkude algkoolide seadus — II lugemisel. On ettepanek tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud. Kas tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku aja

kohta? Pannakse ette koosolek harilikul ajal ära pidada. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu esimees **A. Rei.**

Abiesimees **J. Seljamaa.**

Abisekretäär **H. Raudsepp.**